

29.

Wartość, piękno i dobro przyrody nieożywionej

I. PROSPEKT WARTOŚCI

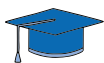
1.1. CEL OGÓLNY

Zdolność postrzegania i kojarzenia

1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Umiejętność obserwacji

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Poszanowanie przyrody nieożywionej

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Związek człowieka z przyrodą nieożywioną.
- Miejsce człowieka we wszechświecie.

- Zmiany spowodowane przez cywilizację (budowa miast, przemysł, projekty techniczne, komunikacja, utylizacja odpadów) zmieniają przyrodę nieożywioną.
- Piękno naturalnych środowisk geograficznych: gór, mórz, jezior.

1.5. ZADANIA DLA UCZNIA, SAMOWYCHOWANIE

Normy

- Istnieje związek pomiędzy mną a światem przyrody nieożywionej.
- Niszcząc środowisko naturalne wokół siebie, niszczymy samych siebie.
- Środowisko naturalne jest dziedzictwem wszystkich ludzi i wszystkich pokoleń.

Zasady

- Bacznie obserwuję i analizuję, co niszczy środowisko naturalne, w którym żyję.
- Mam świadomość, w jaki sposób środowisko naturalne wpływa na charakter społeczności, które w nim żyją.
- Uczestniczę w organizowaniu projektów ochrony przyrody nieożywionej.

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

Normy

- Ochrona przyrody realizuje się poprzez działania ludzkie.
- Bogactwo i zasoby przyrody nieożywionej są dla wszystkich ludzi i wszystkich pokoleń¹.
- Przyroda nieożywiona jest podstawą przyrody żywej.

Zasady

- Dostrzegam bogactwo i niepowtarzalność przyrody.

¹ „Ochrona środowiska stanowi wyzwanie dla całej ludzkości: chodzi o wspólny i powszechny obowiązek poszanowania zbiorowego dobra, przeznaczonego dla wszystkich, i uświadomienie sobie, że nie można bezkarnie używać różnego rodzaju bytów, żyjących czy nieożywionych – składników naturalnych, roślin, zwierząt – w sposób dowolny, jedynie według własnych potrzeb gospodarczych. Jest to odpowiedzialność, która musi dojrzewać ze względu na globalny zasięg obecnego kryzysu ekologicznego i że w uniwersalnym porządku ustalonym przez Stwórcę wszystkie byty wzajemnie od siebie zależą: należy brać pod uwagę naturę każdego bytu oraz ich wzajemne powiązanie w uporządkowany system, którym właśnie jest kosmos”. KNSK 466.

- W swoich działaniach i w pracy zawodowej zawsze biorę pod uwagę ochronę przyrody.
- Ukazuję innym otaczające mnie piękno przyrody.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

Normy

- Istnieje stały i trwały związek przyrody nieożywionej z ożywioną.
- Środowisko nieożywione należy poznawać, badać i udostępniać te wyniki uczniom.
- Człowiek ma potężny wpływ na cały świat dzięki osiągnięciom nauki i działaniom przemysłowym.

Zasady

- Organizuję wycieczki krajoznawcze, aby poznać bogactwo natury nieożywionej.
- Ukazuję niszczący wpływ człowieka na przyrodę nieożywioną.
- W szkole realizuję programy dotyczące ochrony przyrody nieożywionej.

1.8. SPOSÓB REALIZACJI

Organizujemy wycieczki krajoznawcze². Można wspólnie obejrzeć tematyczny film o przyrodzie nieożywionej, połączony z dyskusją. Można przeprowadzić konkurs plastyczny na temat przyrody nieożywionej. Wybrana grupa sporządza listę dobrych i niewłaściwych działań dotyczących ochrony dóbr naturalnych. Można zaproponować tematyczne spotkanie z samorządowymi władzami terytorialnymi (gminy, powiatu).

1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

Szkoła jest przykładem właściwego traktowania i wykorzystania zasobów przyrody nieożywionej. Dzieci dostrzegają wartości i znaczenie całej natury dla życia ludzkiego³. Stale są podejmowane działania na rzecz ochrony

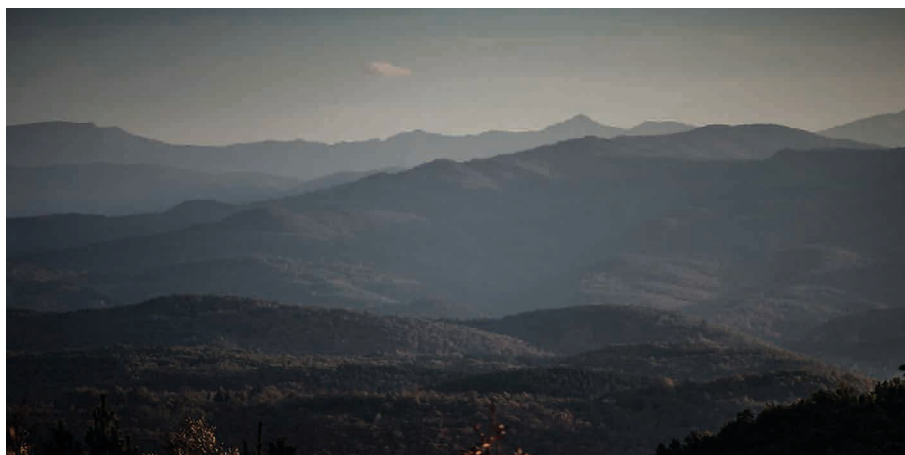
² „Czas wolny winien być przeznaczony w sposób właściwy na relaks duchowy oraz wzmacnianie zdrowia ducha i ciała tak przez zgodne z upodobaniami zajęcia i studia, podróże do innych krajów (turystyka) (...), jak również przez ćwiczenia i aktywność sportową”. KDK 61.

³ „Właściwe rozumienie stosunku człowieka do przyrody ma ogromne znaczenie dla odpowiedzi na pytanie: kim jest człowiek”. Człowiek – osoba – płeć, dz. cyt., s. 241.

środowiska⁴. Obcowanie z naturą daje radość wszystkim uczestnikom realizowanych programów, w zakresie poznania i ochrony przyrody.

1.10. ZAGROŻENIA

Społeczności, rodzinna i szkolna, nie zwracają uwagi na wartości przyrody nieożywionej. Rozszerza się zakres wandalizmu, nie szanuje się środowiska naturalnego (zieleni, miejskich parków, terenów rekreacyjnych, bloków, ulic). Zanika motywacja do ochrony przyrody. Dzieci nie wykazują chęci przebywania na łonie przyrody i korzystania z jej piękna.

II. PEDAGOG

2.1. TREŚĆ MATERIAŁU

Już w początkowym etapie edukacji szkolnej dziecko uczy się szacunku do przyrody ożywionej i nieożywionej. Jest to bardzo ważny aspekt rozwoju, ponieważ młode pokolenie należy uwrażliwiać na otaczający je świat oraz na to, jak ważna jest ochrona środowiska naturalnego. Istnieje ścisły związek człowieka z przyrodą – niszczenie przyrody nie pozostaje bez wpływu na człowieka i w poważnym stopniu zakłóca ludzki dobrostan.

⁴ „Prawdziwa, zawarta w koncepcji chrześcijańskiej, ochrona środowiska nie polega na działaniu zmierzającym do zupełnego powstrzymania ingerencji człowieka w przyrodę (...) lecz na harmonijnym współistnieniu i wspólnym rozwoju człowieka z otaczającym go światem”. Tamże, s. 249.

2.2. LITERATURA WYBRANA Z KOMENTARZEM

Julian Tuwim (1894-1953), polski pisarz, poeta, autor skeczy, librett operetkowych i tekstów piosenek, tłumacz literatury obcej. Współzałożyciel kabaretu literackiego „Pod Pikadorem” i grupy poetyckiej „Skamander”. Publikował w tygodniku „Wiadomości Literackie”. Brat polskiej literatki i tłumaczki Ireny Tuwim. Znany również z literatury dziecięcej. Jest autorem wierszy i opowiadań, m.in.: *Lokomotywa*, *Murzynek Bambo*, *Rzepka*, *Ptasie radio*, *O Grzesiu kłamaczuchu i jego cioci*, *Zosia Samosia*, *Okulary*.

Dwa wiatry

Jeden wiatr – w polu wiał,

Drugi wiatr – w sadzie grał:

Cichuteńko, leciuteńko,

Liście pieścił i szeleścił,

Mdlał...

Jeden wiatr – pędziwiatr!

Fiknął kozła, plackiem spadł,

Skoczył, zawiał, zaszybował,

Świdrem w górę zakołował

I przewrócił się, i wpadł

Na szumiący senny sad,

Gdzie cichutko i leciutko

Liście pieścił i szeleścił

Drugi wiatr...

Sfrunął śniegiem z wiśni kwiat,

Parsknął śmiechem cały sad,

Wziął wiatr brata za kamrata,

Teraz z nim po polu lata,

Gonią obaj chmury, ptaki,

Mkną, wplątują się w wiatraki,

Głupkowate myślą śmigi,

W prawo, w lewo, świst, podrygi,

Dmą płucami ile sił,

Łobuzują, pal je lichy!...
A w sadzie cicho, cicho...

J. Tuwim, *Dwa wiatry*,
w: I. Tuwim, J. Tuwim, *Tuwim dzieciom*, wyd. Nasza Księgarnia, Warszawa 2012, s. 258-259.

Rzeczka

Płynie, wije się rzeczka
Jak błyszcząca wstążeczka,
Tu się srebrzy, tam ginie,
A tam znowu wypłynie.
Woda w rzeczce przejrzysta,
Zimna, bystra i czysta,
Biegnąc mruczy i szumi,
Ale kto ją zrozumie?
Tylko kamień i ryba
Znają mowę tę chyba,
Ale one, jak wiecie,
Znane milczki na świecie...

J. Tuwim, *Rzeczka*,
w: I. Tuwim, J. Tuwim, *Tuwim dzieciom*,
wyd. Nasza Księgarnia,
Warszawa 2012, s. 262.

Wiersze Juliana Tuwima *Dwa wiatry i Rzeczka*, które zostały przytoczone w tej wartości są poetyckim przedstawianiem przyrody nieożywionej. Autor dostrzega niezwykłość otaczającego go świata. Wiatr posiada cechy ludzkie, działa w dwójnasób: gwałtownie i delikatnie; jest wesoły i skłonny do psot, a jednocześnie łagodny i subtelny.

W wierszu *Rzeczka* poeta wsłuchuje się w płynącą rzekę, próbuje ją zrozumieć, nawiązać swoisty dialog z przyrodą. Oba utwory łączy jedno: autor chce zachować w sobie dziecięcą radość i umiejętność dostrzegania tego, co niezwykle w przyrodzie oraz szacunek do niej.

III. NAUCZANIE RELIGIJNE

3.1. NAUCZANIE PAPIESKIE

Trzeba aby młodość była „wzrastaniem”. Ogromne znaczenie posiada dla tego obcowanie ze światem widzialnym: z przyrodą. Obcowanie to wzbogaca nas w młodości w inny sposób jeszcze niż sama „książkowa” wiedza o świecie. Wzbogaca nas w sposób bezpośredni. Można by powiedzieć, że obcując z przyrodą przejmujemy w siebie, w nasze ludzkie bytowanie, samą tajemnicę stworzenia, która odsłania się przed nami niesłychanym bogactwem i różnorodnością istnień widzialnych a równocześnie wciąż zaprasza w stronę tego, co ukryte, co niewidzialne.

PS 14.

Jan Paweł II, Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do ludzi morza, Gdynia, (11.06.1987), w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny* 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. *Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, wyd. Znak, Kraków 2006, s. 468-469.

Wymowa morza. Przemawia ono bez słów. Przemawia językiem głębi. Nad morzem św. Augustyn prowadził swe rozważania na temat niezgłębionej tajemnicy, jaką jest Bóg – i tej tajemnicy, jaką jest człowiek. Ludzka dusza... Człowiek współczesnej cywilizacji zagrożony jest chorobą powierzchniowości, niebezpieczeństwem spłycenia. Trzeba pracować dla odzyskania tej głębi, która właściwa jest ludzkiej istocie. Tej głębi, która wzywa jego umysł i serce, podobnie jak morze wzywa. Jest to właśnie głębia prawdy i wolności, sprawiedliwości i miłości. Głębia pokoju.

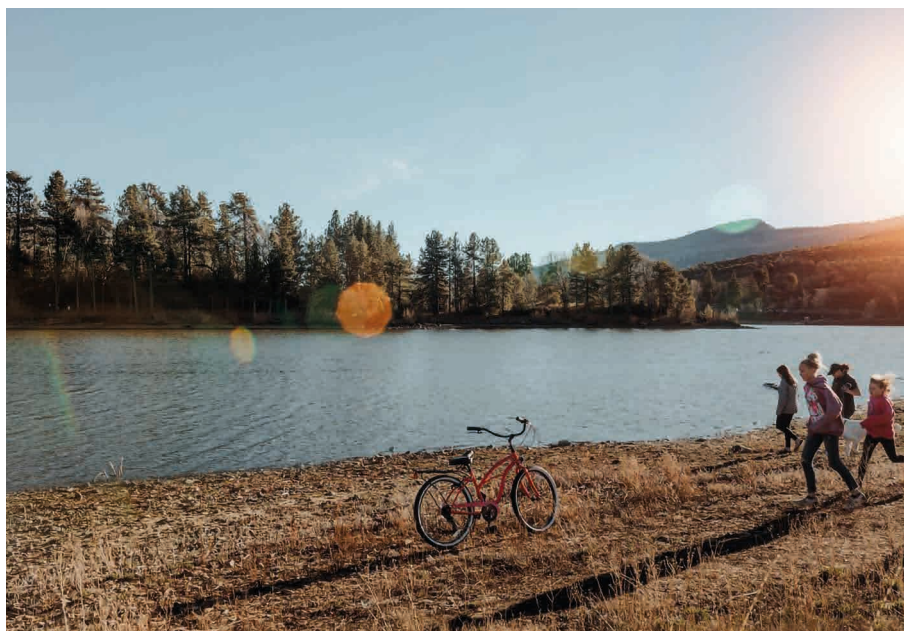

Człowiekowi potrzebne jest to piękno krajobrazu – i dlatego też nic dziwnego, że ciągną tutaj ludzie z całej Polski, a także spoza Polski. Ciągną latem i zimą. Szukają odpoczynku. Pragną odnaleźć siebie w obcowaniu z przyrodą. Pragną odzyskać siły w zdrowym wysiłku fizycznym: marszu, w podejściu, we wspinaczce, w zjeździe narciarskim.

Jan Paweł II, *Prawo człowieka do pracy i do ziemi*, Nowy Targ, (8.06.1979), w: tegoż, *Nauczanie papieskie II*, 1, 1979, red. F. Kniotek, wyd. Pallottinum, Poznań 1990, s. 687.

Jeśli zbliżamy się do przyrody i środowiska bez tego otwarcia na zadziwienie i podziw, jeśli nie mówimy już językiem braterstwa i piękna w naszej relacji ze światem, to nasze postawy będą postawami władcy, konsumenta lub jedynie wyzyskującego zasoby naturalne, niezdolnego do postawienia ograniczeń swoim doraźnym interesom. Jednakże jeśli czujemy się ściśle związani ze wszystkim, co istnieje, to umiar i troska pojawiają się spontanicznie. Ubóstwo i prostota świętego Franciszka nie były ascezą jedynie zewnętrzną, ale czymś bardziej radykalnym: wyrzeczeniem się czynienia z rzeczywistości jedynie przedmiotu użytku i panowania.

LS 11.

3.2. PISMO ŚWIĘTE

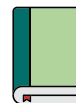
Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię. Ziemia zaś była bezładem i pustkowiem: ciemność była nad powierzchnią bezmiaru wód, a Duch Boży unosił się nad wodami. Wtedy Bóg rzekł: „Niechaj się stanie światłość!” I stała się światłość. Bóg widząc, że światłość jest dobra, oddzielił ją od ciemności. I nazwał Bóg światłość dniem, a ciemność nazwał nocą. I tak upłynął wieczór i poranek – dzień pierwszy. A potem Bóg rzekł: „Niechaj powstanie sklepienie w środku wód i niechaj ono oddzieli jedne wody od drugich!” Uczyniwszy to sklepienie, Bóg oddzielił wody pod sklepieniem od wód ponad sklepieniem; a gdy tak się stało, Bóg nazwał to sklepienie niebem. I tak upłynął wieczór i poranek – dzień drugi. A potem Bóg rzekł: „Niechaj zbiorą się wody spod nieba w jedno miejsce i niech się ukaże powierzchnia sucha!” A gdy tak się stało, Bóg nazwał tę suchą powierzchnię ziemią, a zbiorowisko wód nazwał morzem. (...) A potem Bóg rzekł: „Niechaj powstaną ciała niebieskie, świecące na sklepieniu nieba, aby oddzielały dzień od nocy, aby wyznaczały pory roku, dni i lata; aby były ciałami jaśniejącymi na sklepieniu nieba i aby świeciły nad ziemią”. I stało się tak. Bóg uczynił dwa duże ciała jaśniejące: większe, aby rządziło dniem, i mniejsze, aby rządziło nocą, oraz gwiazdy. I umieścił je Bóg na sklepieniu nieba, aby świeciły nad ziemią; aby rządziły dniem i nocą i oddzielały światłość od ciemności. A widział Bóg, że były dobre (Rdz 1,1-10.14-18).

3.3. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Każde stworzenie posiada swoją własną dobroć i doskonałość. O każdym z dzieł „sześciu dni” jest powiedziane: „A widział Bóg, że było dobre”. „Wszystkie rzeczy bowiem z samego faktu, że są stworzone, mają własną trwałość, prawdziwość, dobroć i równocześnie własne prawa i porządek”. Różne stworzenia, chciane w ich własnym bycie, odzwierciedlają, każde na swój sposób, jakiś promień nieskończonej mądrości i dobroci Boga. Z tego powodu człowiek powinien szanować dobroć każdego stworzenia, by unikać nieuporządkowanego wykorzystania rzeczy, które lekceważy Stwórcę oraz powoduje zgubne konsekwencje dla ludzi i ich środowiska (KKK 339).

IV. LITERATURA PRZEDMIOTU

- Albińska E., *Człowiek w środowisku przyrodniczym i społecznym*, wyd. KUL, Lublin 2005.
- Człowiek – osoba – płeć*, red. M. Wójcik, wyd. Fundacja „Pomoc Rodzinie”, Łomianki 1998.
- Franciszek, Encyklika o ochronie środowiska przyrodniczego *Laudato si'*, (18.06.2015), wyd. Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2015.
- Heller M., *Czas i przyczynowość*, TN KUL, Lublin 2002.
- Heller M., *Filozofia i wszechświat. Wybór pism*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, Kraków 2006.
- Heller M., *Filozofia przyrody. Zarys historyczny*, wyd. Znak, Kraków 2004.
- Kluz Z., Poźniczek M., *Poznajemy tajemnice przyrody*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2000.
- Jan Paweł II, Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do ludzi morza, Gdynia, (11.06.1987), w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, wyd. Znak, Kraków 2006, s. 468-475.
- Jan Paweł II, List do młodych *Parati semper*, (31.03.1985), w: tegoż, *Dzieła zebrane*, t. 3: *Listy*, red. P. Ptasznik, Wydawnictwo M, Kraków 2007, s. 251-275.
- Jan Paweł II, *Prawo człowieka do pracy i do ziemi*, Nowy Targ, (8.06.1979), w: tegoż, *Nauczanie papieskie II*, 1, 1979, red. F. Kniolek, wyd. Pallottinum, Poznań 1990, s. 686-688.
- Koniecznyński J., Zarzycki R., *Ochrona powietrza w teorii i praktyce*, Instytut Podstaw Inżynierii Środowiska Polskiej Akademii Nauk, Zabrze 2012.
- Papieska Rada Iustitia et Pax. Kompendium Nauki Społecznej Kościoła*, red. K. Ryczan, J. Kupny, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2005.
- Pedagogika w pokoju nauczycielskim*, red. K. Kruszewski, WSiP, Warszawa 2000.
- Rogowski R.E., *Mistyka gór*, Wydawnictwo M, Kraków 2004.
- Rogowski R.E., *Mistyka Tatr*, wyd. Znak, Kraków 2002.
- Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (7.12.1965), w: tegoż, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, red. M. Przybył, wyd. Pallottinum, Poznań 2002, s. 526-606.